

[Politická angažovanost filosofa a specificky filosofický „průšvih“]

17. 8. 77 [770817-1]

(46) (3) (SSaŽ – Strašnice, 17. 8. 77 dopoledne.)

V době, která je tak zpolitizovaná (až přepolitizovaná) jako naše, filosof absolutně nemůže nedbat politické situace a pohybu politických struktur a těles, ba nemůže zůstat v distanci k politické sféře, ale musí se sám také politicky angažovat. Ovšem cílem filosofovým není nějaká konkrétní politická změna, nějaký posun apod., nýbrž jediné posun celého zakotvení, celého pobytu člověka ve světě. (Marx tomu říká „změna světa“, ale to je velmi nevhodný termín, především také matoucí; jinak ovšem člověk sám sebe a svůj vztah ke světu nemůže měnit, aniž by měnil něco na světě, a nemůže podnikat nic proměňujícího „svět“, aniž by se měnil sám, takže naše výhrada směřuje pouze k tomu, že výraz „měnit svět“, resp. „změna světa“ nepřipustně sugeruje předmětnost světa.)

Nicméně politická složka lidské společenské existence je významná a dnes stále významnější. A má-li člověk poznat sám sebe a vědět, co dělá, když něco podniká, nemůže vynechat politický aspekt své existence a politické předpoklady (zdroje) i důsledky svých aktivit. To ovšem zase předpokládá, aby se politická situace jednotlivce, skupin i celé společnosti ukázala v pravém světle a v plnosti svého významu. Pravda o politické situaci se však ukazuje jen ve specifickém, od běžného odlišném přístupu k této situaci, do této situace a postupu v této situaci. Přístup, přistoupit je v latině odvozen od slovesa *aggredior*; přístup je agrese a bez agrese se neobejde. Nikoliv přizpůsobení, nýbrž přístup otvírá pohled na pravý stav věcí. A specifickým přístupem filosofovým je přístup z distance, přístup odjinud, z jiných předpokladů a z jiných pozic. Jinakost filosofie ovšem vzbudí rozruch v běžném politickém životě, v běžném postupu či vývoji politické situace. Politická angažovanost filosofa není zařazení do řady, není to žádná politická integrace filosofa s ostatními podobně integrovanými členy společnosti nebo politického organismu, nýbrž je to vždy jakási konfrontace a výzva, ba vyzývavost. Z toho vznikají tzv. „průšvihy“, ovšem nikoliv jakékoliv, nýbrž specificky filosofické. Je tomu tak proto, že také jejich základ je specificky filosofický, neboť je zakotven ve specifickém způsobu angažovanosti filosofie na politickém životě. Ukažme si povahu této specifické angažovanosti na příkladě.

Když byl v Praze Tom Stoppard a když jsme spolu mluvili v jednom „rybím grillu“, ptal se, co vlastně jsme zamýšleli s Chartou, zda se

domníváme, že nějaká společnost vůbec je schopná se spravovat principy vyjádřenými v mezinárodních paktech. Musel jsem mu odpovědět, že ratifikace paktů se vydává za důkaz superiority socialistických států, neboť kapitalistické s ratifikací dost váhají. Proto jsem alespoň já považoval za nutné ukázat na to, že se ratifikované pakty neplní. Politické vedení musí ukázat, zda ratifikaci mínilo vážně, anebo jenom jako mezinárodně politický trik a jakousi reklamu socialismu v cizině. Naše vláda musí ukázat, zda se československými zákony (a mezinárodní pakty se ratifikací staly součástí našeho právního řádu) cítí vázána, či nikoliv. – Tak tohle právě je specifický filosofický přístup. Filosofie odmítá uznávat jakékoliv konvence, např. že se určité právní formulace nemusejí, nebo dokonce nemají chápat příliš doslovně atd., ale sáhne přímo na „nerv věci“. Z toho pak je pochopitelně „průšvih“. Ale filosof se takovému průšvihu vůbec nevyhýbá, neboť právě takový průšvih přinese víc světla a ukáže situaci v jasnějších konturách.

Při tom ovšem nezůstane. Odhalená pravda mění situaci i v praktických důsledcích; buď je neúnosné trvat na něčem, co ve světle pravdy neobstojí, a pak se musí podniknout něco pro nápravu; anebo se vymýšlejí další triky a podrazy, protože situace se změnit nesmí a nemůže – a pak ovšem je nutno vést centrální útok na pravdu a její obhájce. Ovšem to zase pronikavě osvětlí samotnou situaci a zejména držitele moci, kteří si nemohou dovolit se postavit do světla pravdy, tj. ukázat se, čím vskutku jsou.